

Fig. 1. Området ved borgbanken, hvor Næsbyhoved slot (mærket »h«) var placeret. Udsnit af bykort 1593 i Georg Braun og Frans Hogenberg, *Civitates orbis terrarum*, V, Köln 1597, jfr. s. 79, fig. 8. - The area around the hill, where Næsbyhoved castle (marked "h") was situated.

†KAPEL PÅ NÆSBYHOVED SLOT

NOTER s. 1892

Et kapel på Næsbyhoved Slot er ikke direkte nævnt i kilderne. Ikke desto mindre tør dets eksistens - i det mindste i senmiddelalderen - udledes af flere omtaler af gudstjenstlige handlinger på slottet i dronning Christines tid. Således er i tidsrummet 1504-06 anført udgifter såvel til udefra kommende prædikanter (hr. Laurens fra S. Hans og prioren fra Sortebrødre kloster samt en af hans brødre) som til de peblinger, der assisterede ved messerne på slottet.¹ Ud over fremmede præster omfattede dronningens hofstab i Odense også et antal kapellaner og kapeldegne, der kan have holdt gudstjenester her.² Når der 13. febr. 1504 nævnes en udgift på snoede vokslys både 'for min frue til kyndelmisselys og for lys til Gråbrødre kloster og S. Hans, at tændes, når Salve Regina synges', kan dette vel også referere til en særskilt højtideligholdelse i kapellet af Mariæ renselsedag.³ Den omstændighed, at der efter 1506 ikke omtales messer på slottet, skyldes antagelig, at dronningen nu havde forlagt residensen til selve Odense by (jfr. s. 1897).⁴

Om slotskappellets placering i borganlægget og dets fysiske udformning vides intet. Anlægget, der muligvis har dannet et lukket firfløjet og tårnprydet kompleks (jfr. s. 506 og fig. 385) på den omtrent kvadratiske borgbanke ved øst-siden af Næsbyhoved Sø, er nævnt i de skriftlige kilder fra 1337. Borgen var kongelig besiddelse og sæde for en lensmand, men benyttedes jævnligt som objekt for pantsætninger. Under Erik af Pommerns dronning Philippa og atter under dronning Christine synes den at have fungeret - i hvert fald i princippet - som del af dronningens livgeding, selvom det ikke friholdt kong Hans for endnu 1484 at udpante borgen.⁵ En administrativ ændring med overgang fra afgiftsien til regnskabsien kan være sket i forbindelse med dronning Christines mere permanente bosættelse i Odense fra sommeren 1504.⁶ Arkæologiske udgravninger 1933 og 1999 har afsløret sparsomme bygningsrester på bankens nordvestlige del.⁷ Et keramikfund fra o. 1500 i bankens nordvesthjørne hidrører formentlig fra en

regulering af anlægget på dette tidspunkt, vel i forbindelse med en udbygning på dronning Christines tid.⁸

I de nærmest følgende årtier synes anlægget at have været præget af forfald, og 1534 skal det være blevet ødelagt i forbindelse med oprøret under Grevens Fejde.⁹

KILDER OG HENVISNINGER

Redaktion ved Birgitte Bøggild Johannsen, afsluttet juni 2000.

NOTER

¹ *Dronning Christine* 139, 107, 109, 122, 123 og antagelig også 85 (omtale 1. juli 1504 af en udgift på 6 sk. til hr. Peder (Griis, dronningens kapellan) til messer, vel som betaling til en pebling.

² Jfr. *Dronning Christine* passim (kapellaner, kapeldegne).

³ *Dronning Christine* 116.

⁴ Det i dronningens regnskaber 1509 (*Dronning Christine* 322) nævnte »helge treefoldighetdz capelle fore Nesbyhoffuit« er næppe identisk med slotskapellet. For en identifikation mellem disse to kapeller, jfr. dog Christensen, *Middelalderbyen* 112. Herimod argumen-

terer dog også Engelstoft, *Byhistorie* 565. Sandsynligvis drejer det omtalte kapel sig om et særligt valfartssted i nærheden af slottet ved den nordgående udfaldsvej mod Bogense, og til hvis blok dronningen 1521 skænkede penge (*Dronning Christine* 410). Det er utvivlsomt dette, betegnet 'Helligtrefoldighedskapel kaldet »Kluszet«', hvortil Henrik Hansen 22. juni 1530 fik præsentationsret tillige med rettigheden til Lumby kirke (Lunde hrd.), jfr. *Frederik 1.s Registranter*. Kapellet nedlagdes 1545, og indtægterne deltes mellem Lumby kirke og Gråbrødre Hospital, jfr. *DaMag* IV,1, 95. Ved nedrivningen fire år senere deltes materialerne (kalk, sten, tømmer samt klokker og sølv) mellem Lumby og Allese kirker, jfr. *DaMag* IV,4, 146. At dømme efter ovennævnte har kapellet således hørt under Lumby sogn, hvor det i *Danmarks Kirker* vil blive beskrevet nærmere.

⁵ Om borgen, jfr. Christensen, *Middelalderbyen* 118-20; *Odense bys historie* 1, navnlig 357-65; *Næsbyhoved Lens Regnskaber 1502-1511*, udg. Haakon Bennike Madsen og Erland Porsmose, Odense 1991; Jakob Thue Christensen, »De senere års udgravninger af Næsbyhoved slot og ladegård«, *Sletten* 1999, 63-69.

⁶ *Odense bys historie* 1, 362.

⁷ Udgravningsberetninger i Møntergårdens og NMs ark.

⁸ *Thue Christensen* (note 5) 66.

⁹ *DaAtlas* VI, 545-47; L. S. Vedel Simonsen, *Borgminderne* I, Kbh. 1813, 44f.; *Vedel Simonsen* II,1, 195; *Odense bys historie* 1, 427, 429-32.

THE †CHAPEL AT NÆSBYHOVED CASTLE

ENGLISH SUMMARY

No sources directly mention a chapel at Næsbyhoved castle, but its existence - notably in the Middle Ages - can be deduced from several records describing religious services at the manor in the time of Queen Christine, primarily in the period 1504-06. Nothing is known about where the chapel was situated on the site nor what its appearance and lay-out might have been. Næsbyhoved castle, mentioned in written records as from 1337, was a royal property and the seat of a vassal, but it was often the object of pledges.

Under Queen Philippa, Erik of Pomerania's consort, and again under Queen Christine, it seems to have functioned as part of the queens' life interest, i.e. as life estate. Sparse building traces on the north-western part of the castle bank were excavated in 1933 and 1999, among which was a pottery find from c. 1500, presumably from when the site was regulated during the time of Queen Christine. In 1534 the castle was evidently destroyed in connection with the uprising of the nobles.